

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. septembra 1880.

Obseg: Salicilova kislina v gospodarstvu in živinozdravstvu. — Kako trtno uš Ar. Goethe, ravnatelj vinorejske šole mariborske, popisuje. — Prvo mleko, ko se je krava oteletila. — Gospodarske novice. — Izvrstna knjiga kmetijskim napredovalnim šolam. — Letno zborovanje društev: „Udovsko učiteljsko društvo“, „Slov. učiteljsko društvo“ in „Narodna šola“ v Ljubljani. — Poročili dveh hrvatskih gimnazij. — Ormož. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Salicilova kislina****v gospodarstvu in živinozdravstvu.**

Salicilova kislina je najdba novejšega časa; njena hvala je neizmerna v gospodarstvu, obrtnijstvu in zdravništvu človeških in živinskih bolezní.

Ker se je sprva narejala le iz vrbovih korenin in se vrba latinski zove salix, zato bi to kislino po slovenski smeli imenovati vrbovo kislino.

Vrbova kislina ima podobo prav lahke bele moke, okusa je močnatega, nazadnje nekoliko, a le malo kisló sladkega.

Poglejmo najprej, v katerih živinskih boleznih je salicilova kislina po obilnih skušnjah z veliko hvalo potrjena.

Najprej imenujemo pereči ogenj ali šen (Rothlauf) pri prešičih, zoper katerega ima izvrstno moč. Daje se bolnemu vsake pol ure pol majhne žličice te kisline, raztopljene v pol litru vode, osemkrat zaporedoma. Pozneje daje se prešiču vsak dan zjutraj, opoldne in na večer ravno toliko te kisline, tako dolgo, dokler zopet jesti prične, kar se navadno uže v enem ali dveh dneh zgodi. Od tega časa naprej se pa kislina salicilova le enkrat na dan daje hrani prešičevi primešana.

O tisti hudi bolezni, ki se kušarji (Braune) imenujejo, dobivajo prešiči, posebno če so kušarji hudovročinski, celo majhno žličico kisline, raztopljene v pol litra vode, ravno tako vsake pol ure, kakor pri perečem ognju; — na dalje se pa ravna ravno tako, kakor pri tem.

Pri perečem ognju, kakor tudi pri kušarjih se mora salicilova kislina nemudoma dajati, ko bolezen nastopi.

Pri driski telet tudi hvalijo salicilovo kislino, katere se pol majhne žličice teletu na dan daje.

Če se kravi vime vname (ovčič na vimenu), se jej trikrat na dan dá ena majhna žličica te kisline v enem litru vode raztopljene, — oteklo vime pa se namaže z neosoljenim salom, kateremu se je poprej nekoliko žličic zgrete salicilove kisline primešalo.

In še v mnogih družih boleznih hvalijo salicilovo kislino.

A ne samo zdravilo je ta kislina, temuč tudi to moč ima, da brani, da se mleko ne zasiri (zagriže),

surovo maslo (puter) žarkovo ne postane, da se kurja jajca dolgo časa dobra ohranijo itd.

Če se kravjemu mleku (pol majhne žličice te kisline na 1 liter mleka) pridene, se za poldrugi dan dalje dobro ohrani, da se ne zasiri ali skisa.

Surovo maslo (puter), katero se je pregnjetlo z vodo, kateri je bila pridana salicilova kislina (tudi pol majhne žličice kisline na 1 liter vode), ostane prav dolgo sladko in celó žarkov puter postane zopet okusen, če se z vodo izmije, kateri so se za vsak liter pridjale 2 ali 3 žličice kisline.

Jajca se prav dolgo dobra ohranijo, če se koj, ko so izležena bila, v vodo položijo, kateri je bilo na 1 liter vode 50 gramov salicilove kisline in malo vinskega cveta (špirita) primešanega. Ko so v tej vodi eno uro ležala naj se dadó posušit in v rezanico položena v zaboj denejo. Čez 4 mesece so bila vsa ta jajca popolno dobra in nič lažja kot takrat, ko so bila v zaboj položena, — ostala druga jajca pa so smrdela in vsa bila za nič.

Salicilova kislina se dobí v vsaki apoteki. 1 gram apotekarske vage veljá 5 krajc., 10 gramov pa le 40 krajc. (1 gram je prav toliko, kolikor je na majhno žličico gré, toraj se po žličicah lahko določi, koliko se vzame od salicilove kisline, ki smo jo v apoteki na grame kupili.)

Kako trtno uš

Ar. Goethe, ravnatelj vinorejske šole mariborske, popisuje.

Trtna uš je rumen mrčes, podoben listnim ušem, le nekoliko manjši je, tako, da se s prostim očesom razločno ne vidi. Vendar zadostuje uže navadno steklo, katero 5krat povekšava, da jo prav na drobno videti moremo.

Trtna uš je dvojna: krilata in brez kril (perutic). Brezkrilatnih je največ; one bivajo poleti in pozimi pod zemljo na trtnih koreninah do 2 metra globoko ter so v stanu trs popolnem uničiti v 3 ali 4 letih. Ob gorkem vremenu in poletji bližavajo se zemljini površini in pokončavajo zgornje korenine. Sedaj dobijo te uši krila ali perutnice ter meseca septembra dalje zletijo. Krilate uši so podobne navadnim krilatim listnim ušem, le manjše so nekoliko. Posedavajo se trsom na listje, grozdje in drozge, a škode mu nobene

ne storijo, pač pa tako mrčes naglo dalje širijo. Veter jih odnese uro daleč. *)

Trtno uš so najprvo zapazili v Ameriki l. 1853. Iz Amerike so jo zanesli v Evropo z vvažanjem ameriških trsov. Dobili so jo zaporedom na Angleško, Francosko, Nemško in Avstrijsko. Na Francoskem je dolgo niso zasledili, čeravno so jo uže imeli; spoznali so jo leta 1860. Iz Francoskega zatrosila se je potem dalje v Švicarsko, na Italijansko, Portugalsko, Španjsko, naposled na Ogersko, Hrvatsko itd. K nam na Avstrijsko dobili smo jo leta 1868. v Klosterneuburg za Dunajem. Letos zadeli smo meseca junija na trtno uš uže v Piranu v Istri in prve dni meseca septembra t. l. na Štajarskem v brežiškem okraji. Pravijo, da jo imajo tudi v ljutomerskih gorica. Zdaj nastane vprašanje: kako moremo ta mrčes in od njega napadeno trsove in vinograde spoznati, kako mrčesu braniti nadaljšnjo razširjevanje, kako ga uničiti?

Prvo leto bo težko kdo spoznal, da mu vinograd trtna uš pokončava. kajti povsod nahaja se nekaj slabo rastočih trsov vsled raznih vzrokov, na pr. prevelike mokrote, smoda itd. Zato so v Klosterneuburgu trtno uš dobili leta 1868., pa še le leta 1872. spoznali. Na Ogerskem so jo lani zasledili, akoravno je uže pred 10 do 15 leti tje bila iz Francoskega prenesena. **) Od trtne uši napadeni vinograd kaže še le v drugem in tretjem letu zunanja znamenja. Trs slabo žene in se drži klaverno, kakor da bi v zimskem mrazu bil pozebel. Razlika je le v tem, da pozebljeni trs izpod zemlje poganja krepkih rozeg, od trtne uši nadlegovani trs pa nič. Meseca julija začne tak vinograd bledeti in žolteti, vršičevje se suče in suši. Tistim vinogradarjem, ki so od drugod si omislili kaj trsovja, svetujemo, naj osobito pazijo na take nasade. Naj jim večkrat pregledajo vsaj poletni zgorajšnje korenine, kjer se trtna uš v tem času najrajši nahaja; naj vzamejo povekševalno steklo, da se prepričajo, ali je trtna uš trsa se lotila ali ne. Zlasti naj tako pregledujejo mlajše korenine in stari čok. Ako zapazijo na mladih koreninah rane, čudne otekline in vozle, naj jim bode to znamenje, da je trtna uš blizu. Po marljivem iskanji bodo jo gotovo našli ali na drugih koreninah ali pod kožo trsovega čoka ter na postranskih koreninicah.

V četrtem letu je vinograd uničen po trtni uši. Trs požene malo neznatnega perjiča ali celó nobenega več. Stare korenine so vse strohnele in novih trs ne more pognati, ker je uže preslab, uši pa iz njega dalje silijo v bližnje še zdravo trsove.

Kedar se je trtna uš v kakem okraji vgnjezdila, obveljajo določbe, ki jih veleva postava zoper trtno uš. Prepovedana je izvožnja trsovja in njegovih delov. Vendar je treba tudi prepovedati, zelene kose trsove dalje spravljati: listje, rozge, grozdje, pa tudi vse tvarine pri vinogradstvu potrebne, in drevesa, katera po vinogradih rastejo, na pr. breskve. Vse to bi naj bilo prepovedano odnašati iz okuženih vinogradov.

Po Gosp. pril. „Slov. Gospodarja.“

Gospodarske skušnje.

Prvo mleko, ko se je krava oteletila,

naj povživa tele samo, kajti natora ga je prve 4 dni zato namenila teletu, da mu čeva izprazne nabranega blata in mu odvrne marsikako bolezen. Kakor pa je

*) Na Švicarskem so zapazili, da je delavec na podplatih trtno uš dalje zatrosil. Pis.

**) V Istri imajo trtno uš uže sedem let, pa so jo še le letos zapazili. Vred.

to mleko koristno novorojenemu teletu, tako škodljivo je človeku za živež, kateremu hudo drisko napravi. Še le 5. dan po teletu sme človek brez škode za zdravje svoje prvo to mleko uživati. — Tako učijo skušnje francoskega živinozdravnika dr. Schmidta.

Koliko jajc ^{zmede} leže ena puta?

Puta ima v svojem jajčnjaku navadno blizo 600 jajčic, katera more izleči. Od teh 600 jajčic jih, če dobro gre, prvo leto leže kakih 20, drugo leto 135, tretje leto 120, četrto leto 114, a ostala štiri leta jih vsako leto manj leže, v devetem letu le malokaterokrat 10 jajc. Kdor hoče imeti tedaj puto, pri kateri zastoj ne potrozi hrane, naj je nikar ne ima čez 4 leta.

Kdor hoče dober svinjak narediti prešičem,

naj jim v svinjaku naredi na pripravnem mestu steber, da se more prešič ob njem čohati (drgniti). To dobro dé prešičem, da se zdravi ohranijo in boljše meso dobijo, kajti koža srbi prešiča, zato se rad večkrat čoha; ta kožna srbečica je tudi vzrok, da se prešiči radi v mlakah valjajo. Po krivem se tedaj prešičem očita, da so nečedni, ker se v luži radi valjajo, kar pa le zavoljo tega storijo, ker jih njih ščetinasta koža srbi.

Gospodarske novice.

Kmetovalcem v podporo se na Dunaji snuje posojilnica (Agriclturbank).

Ustanovniki (konsorcij) nameravajo s to posojilnico v dejanje stopiti, kedar bode po delnicah (ena delnica 200 gold.) 10 milijonov gold. zagotovljenih. Na čelu temu društvu stojijo bankir Springer, grof Gatterburg, prof. F. W. Exner, baron Villa-Secca in pl. Kaminski. Banka hoče kmetovalcem pa tudi malim obrtnikom denarja posojati na poštene obresti.

Centralna komisija za uravnavo zemljiškega davka je svoje delovanje pričela 21. dne t. m.

Trtno uš v Lombardiji

je komisija laškega poljedelskega ministerstva našla v vinogradih okoli Monze, kjer je okuženih okoli 80 odstotkov ondašnjih trsov.

Zavoljo trtne uši

na Hrvatskem je generalno poveljništvo v Zagrebu prepovedalo vvožnjo trsovja v Vojaško granico, — zavoljo iste trtne kuge na Štajarskem je pa Brežiški okraj proglašen kot po trtni uši okužen; še kolje izvažati je prepovedano.

Kuga med raki,

ki se je pred nekimi leti v severni Evropi prikazala, potem pa tudi v štajarskih vodah, imajo sedaj tudi na Koroškem. Bolnim rakom se začno klešče in noge sušiti, ki jim konečno odpadejo. Kjer kuga prav hudo razsaja, nahajajo se celi kupi takih rakov brez klešč in nog na hrbtu ležečih.

Izvrstna knjiga

kmetijskim napredovalnim šolam.

Priporočilo učiteljem ljudskih šol.

Bivši profesor baron Vilhelm W a n g e n h e i m je na svitlo dal knjigo z 32 slikami, o kateri z dobro vestjo rečemo, da je ni bolje od njegove za rabo v kmetijskih